

Müellif bütün bu zorlukları dikkat nazarına alarak, uzun zamandanberi bu mevzu üzerinde çalışmış, sonra harp yılları esnasında, kaybettiği mühim notlarına rağmen, Hazar Türklerinin dâvasına yardımda bulunmayı lüzumlu görmüştür.

Müellif eserini esas dört bölüme ayırmıştır. I. bölüm, Hazar Türkleri hakkındaki son araştırmalara, II. bölüm, Hazar Türklerinin kavmi teşekkülüne, III. bölüm, Hazar Türklerinin mukayeseli etnolojisine ve nihayet IV. bölüm, Hazar meselesinin hallinde gelecek araştırmalarda, riayet edilmesi gereken bazı fikirlere, tahsis edilmiştir.

Türk kültür tarihi için, her bir bahsinin büyük bir ehemmiyeti olan bu araştırmada, hakikaten elde mevcut bütün kaynaklardan faydalanılmış ve yeni yeni ipuçlarının elde edilmesine gayret edilmiştir. Fakat din, kavmiyet bakımından, diğer Türklere nisbetle büyük bir ayrılık gösteren Hazarları, bir çırpıda halletmek, müşkül olduğu kadar, kaynakların bolluğu ve itiratsızlığı da mevcut görüşlere karşı bir itimadsızlık uyardırmaktadır. Profesör Zajaczkowski bütün bu müşkülleri gözönünde tutarak, çok başarılı bir eser vücade getirmekle, hallinde kendisine muhtaç olduğumuz bu dâvada, bize büyük bir hizmette bulunmuştur. Bu vesile ile eski kaynaklardan istifade etmek imkânında bulunan bu arkadaştan, bu mevzu üzerindeki araştırmalarına devam etmesini samimiyetle temenni ederim.

A. Caferoğlu

Ananiasz Zajaczkowski, *Closy Tureckie w zabytkach staropolskich. I. Katechizacja Turecka Jana Herbiniusa*, Travauw de la société des sciences et des lettres de Wroclaw, seria A. No. 17, Wroclaw, 1948, s.1-76.

Vaktile muhtelif Avrupa dillerine tercüme edilmiş olup bugünkü Avrupa kütüphanelerinde mahfuz bulunan türkçe eserlerin yeniden neşri, Türk dili tarihi için, büyük bir önemi haizdir. Lâtin harfleri ile yazılmış bulunan bu kabîl eserler, mevzu itibariyle ya ferman kabîlinden olan resmî muhaberelelere ya da dinî mahiyetteki meselelerin halline ve propagandasına tahsis edilmekle beraber, eski Türkiye türkçesini belirtmeleri bakımından, inkâr edilemeyecek büyük bir değer taşımaktadırlar. Nitekim eski ve yeni gramerlerde istifade edilmemiş olan bu kaynaklar, eski Türkiye türkçesine ait unutulmuş ve bugün kullanılmıyan, bazı eski gramer kaidelerini havi oldukları gibi yeni ve bâkir kelime hazinesini de içerisine almışlardır. Profesör Zajaczkowski'nin yayınladığı eser de bunlardan biridir.

Eser, XVI ve XVII. asırlardaki Osmanlı İmparatorluğunun geniş

yayımlı üzerine, Lehistanla vaki olan yakın temas neticesinde kaleme alınmış ve Hıristiyanlığa ait sual-cevab mahiyetindeki türkçe cümleleri ihtiva etmektedir. Müellifi bulunan Jan Herbinus'un yaşadığı devre bakılırsa, eser XVII. asır mahsulü olup bu devir eski Türkiye türkçesi karakterini taşımıştır. Profesör Zajaczkowski ehemmiyeti üzerine bu eseri yayınlamak için, içerisine aldığı türkçe kelimeleri birer birer gözden geçirmiş ve gramer kaidelerini tesbit etmiştir. Transkripsiyon bakımından Lâtin harfleri ile olmakla beraber, Herbinus eski Lehistan hurufat sistemini tatbik etmiştir. Meselâ alelâde « ş » sadası « sz »; « k » sesi « ch » « ç » sesi « cz » ile ifade edilmiştir. Bu yüzden metnin okunuşu epeyce zorlaştırılmıştır. Maamafih lâtince tercümesi, hayli işe yaramaktadır.

Eserin şivesine gelince, metinde her ne kadar Osmanlıca için varid görülmiyecek bazı kelimeler mevcut ise de, umumî hey'etile, Türkiye türkçesi üzerine yazılmış olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Dinî istilahların bolluğu, esere ayrı bir kıymet vermektedir.

Küçük bir parçadan ibaret olan metin, nâşir tarafından, Türk dilinin geçirdiği tarihî merhalesi üzerine, itina ile işlenmiş ve sonuna da ayrıca türkçe ve lehce bir indeks ilâve edilmiştir.

A. Caferoğlu

Finlandiya'da

Martti Räsänen, *Ein Überblick über die ältesten Denkmäler der türkischen Sprachen*, Studia Orientalia, XIII. 1, Helsingforsiae, 1946, s. 1-21

Türk dili tarihine ait eserlerin yokluğu, bu mevzuu kül halinde ele alan her bir esere ve hattâ makaleye ayrı bir değer vermektedir. Profesör Räsänen'in bu küçük risalesi, bu yokluğu gidermek yolunu tutan yeni bir tetkik veya icmal mahiyetindeki bir görüş mahsulü olması bakımından, şüphesiz bir değere maliktir. Müellif kendi ana dilinin mensup olduğu Fin - ugarca'ya nisbetle, Türk dilinin daha elverişli bir durumda olduğunu ilk adımda belirttikten sonra, kronolojik bir sıra takip ederek eski Hun, Gök - türk, Uygur, müşterek - Orta - Asya, Selçukîler devri ve eski Bolgar türkçesi yâdigârlarına hafifçe dokunarak bu mahsul-ler üzerindeki araştırmalara temasla iktifa etmiştir. Bu arada, tabii olarak, türkçeye dair muhtelif sahalarda kaleme alınmış, muhtelif dilli lûgatlar da tebarüz ettirilmiştir. Bu suretle her deviryâdiğeri, şarktaki ve garptaki araştırmalar bakımından da aydınlatılmak istenmiştir.

Fakat risalenin adından da anlaşılacağı veçhile, müellif araştırmaların-